

Sosyalizmin amacı yeni bir insan tipi yaratmaktı. Sosyalizm sadece modernleşme ya da üretici güçlerin geliştirilmesi değildi, bütün sosyalist ülkeler –aralarında farklılıklar bulunmakla birlikte- sosyalist insanın üretilmesini başlıca amaçları olarak gördüler. Bu nedenle sosyalizmin başlıca eksikliğinin bir kalkınma projesi sınırlarını geçmemesi saptaması yanlıştır; insanlık durumunu değiştirmeyi, sosyalist ya da sovyet insanını yaratmayı planladılar ve hayata geçirmeye çalıştılar.

Bazı genel saptamaların dışında bunu nasıl yapmaya çalıştıklarını bilmiyorduk.

Komünist partileri sosyalist insanın yaratılmasını sadece üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması ve sosyalist eğitim sınırları içinde düşünmediler. Ekim devriminden sonra Troçki'nin "sosyalist insan için günlük hayata girilmesi gerektiği" saptaması vardır ve doğrudur. Benzer saptamalar SSCB dışında başka ülkelerde de yapılmıştır. Bu nasıl yapılmaya çalışılmıştır, bilmiyorduk.

Latin Amerika ülkelerinde kadın hareketinin "devrim eve de gelmelidir" saptaması aynı anlayışın başka türlü ifadesidir. Mesela Nikaragua'da devrim olmuştur ama evin kapısından girmemiştir. Sosyalist insanın yaratılması için ailenin ya da evin içinin düzenlenmesi gerekir. Başka bir deyişle sosyalist ilkeler özel hayata da giremezse sosyalist insan yaratılamaz.

Thompson "İngiliz işçi sınıfının oluşumu" kitabında fabrika üretiminin disiplin gerektirdiğini ve bunun da ancak fabrika dışındaki hayatta da disiplinin içselleştirilmesiyle mümkün olabileceğini gösterir. Benzer saptamayı Gramsci de Praksis Felsefesi'nde yapar. İş disiplini sadece fabrikada olmaz, bu disiplin anlayışının işçi tarafından üretim yeri dışında da içselleştirilmiş olması gerekir.

Reel sosyalist ülkelerde iş disiplininin gevşekliği, kaytarmacılığın yüksek olması ortak şikayet konusudur. Kapitalist ülkelerle aynı üretim tekniği bile kullanılsa, iş verimi bu nedenle daha düşüktür. Hiçbir sosyalist ülke buna çözüm bulamadı.

Sosyalist eğitim, sosyalist propaganda var, bunların etkisiz oldukları da söylenemez; sosyalizm bir dönem halkın refah düzeyini yükseltebildi ama sosyalist insanı yaratamadığı gibi insanların etkilenmesi de sınırlı kaldı.

Bu yönde harcanan büyük çabanın ayrıntısını bilmiyoruz. Hangi yöntemler denendi, ne oranda sonuç alınabildi, insanlar devrimin eve girmesini şu veya bu şekilde nasıl engellediler? Konuyla ilgili yargıya varmak ve yapılamayanın ne olduğunu tam olarak anlayabilmek için bunların bilinmesi gerekir. Başka türlü saptamalar genel kalıyor.

Che Guevara bu konuda özellikle kafa yoran bir kişidir ve bazı sonuçlara da ulaşmıştır. Bunları **Che Guevara – Kısa Uzun Bir Hayat** kitabında aktardım ama Che'nin belirlemelerinin de dönemlerine göre özgün olmalarına karşın genel kaldıklarını belirtmek gerekir.

Sosyalist bir devlet, sosyalist bir insanın oluşturulması için neler yaptı? Bu yaptıklarıyla insanları belirli oranda etkilemesine rağmen neden başarılı olamadı?

Bu konuda ayrıntılı bilgi gerekir.

Bu bilgiyi buldum, en azından Bulgaristan ile ilgili olarak buldum.

“Sosyalist hayat tarzı” adlı Almanca kitap 750 sayfa ve doçentlik tezi. Yazar yıllarca Bulgaristan'da yaşamış, tabii ki Bulgarca biliyor ve sosyalist bir ülkeyi anlatırken kaçınılmaz olarak “sovyet tipi insan” yaratılmasının genel sorunlarına da giriyor. Kitabın ana teması yeni insanın yaratılması, bunun için neler yapıldığı, ne oranda etkili olunduğu ve sonuçtaki başarısızlığın nedenlerinin açıklanmasıdır.

Okumaya yeni başladım ve başlar başlamaz iki konu dikkatimi çekti.

İlki, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonraki yıllarda Bulgaristan Komünist Partisi'nin (adı değişik ama gerçekte böyle) ikinci güçlü parti olmasıdır. Bulgaristan yarı feodal bir ülke değil ama küçük köylü ülkesi ya da ekonomisi bu düzeyde gelişmiş... Küçük üreticiliğin hakim olduğu, işçilerin hayli az olduğu bir ülkede KP ikinci parti oluyorsa, buradan çıkan sonuç, **Geleceğe Dönüş** kitabında savunduğum küçük üreticiliğin sosyalist devrimin önemli bileşeni olduğu görüşünün Bulgaristan örneğinde de doğrulanmasıdır. Ekim devrimi ve Küba devrimi örneklerinde küçük üreticiliğin sosyalist devrimdeki önemli rolünü belirtmiştim, benzeri Bulgaristan'da da varmış.

İkincisi, bütün sosyalist ülkelerde kuşak değişimi kritik noktadır. Devrimi yapan kuşağın ölmesi ya da iyice yaşlanmasının ardından ön plana çıkan gençler ya da devrim sonrasındaki kuşak ya sosyalizme olumsuz bakıyor ya da açıkçası istemiyor. Bu da yapılan onca eğitime karşın devrim sonrasındaki kuşağın yetişmesinde sosyalist değerlerin etkili olamadığını gösterir.

Önceki bir yazıda da belirtmiştim; Çin'de Deng Xiao Ping eski kuşağın ya da devrimde yer alan kuşağın yeni sorunları anlayamayacağını ve bu nedenle de politikadan geri çekilmesi gerektiğini söyler. Bu kuşaktan politik olarak halen aktif olanlar emekli yapılırlar.

Sosyalist ülkelerde neden devrim sonrasındaki kuşak yeterince etkilenemedi, hangi yollar denendi; Bulgaristan tarihiyle ilgili kitapta bunun cevabı var gibi görünüyor.

Bir ara bu kadar önemli bir kitabı satın alsam mı diye düşünmedim değil (üniversite kütüphanesinden almıştım) ama fiyatı tuzlu geldi: 75 Avro. Zaten kitaba para vermekten, kazandığımı kitaba yatırmaktan, sürekli kabaran kredi borcundan kurtulamıyorum ve 75 Avro da pahalı gerçekten. Bu kitaba değer, orası belli ama yine de böyle...

Sosyalist insanın yaratılması konusunda genel belirlemelerle yetinmeyen, ayrıntılı bilgi veren önemli bir kitap ve yargıya varmak da böyle bilgi edinilmeden olmaz...